

Башун Олена

**Бібліотеки США:
погляд українського фахівця**

Київ
Нора-Друк
2004

УДК 023(73)
ББК 78.34.(7 США)

Б 33

Башун О. В.

Б 33 Бібліотеки США: погляд українського фахівця. –
К.: Нора-Друк, 2004. – 55 с.

Автор розкриває теорію та практику роботи бібліотек США, подає інформацію про діяльність бібліотечних асоціацій, різних типів бібліотек – університетських, публічних, висвітлює досвід кооперації бібліотечних ресурсів, розкриває систему бібліотечної освіти та роботу Мортенсон-центру міжнародних бібліотечних програм Іллінойського університету Урбани-Шампейн (США) щодо можливості розвитку міжнародних зв'язків бібліотекарів.

Розраховано на бібліотекарів, студентів та фахівців бібліотечно-інформаційної сфери.

ББК 78.34.(7 США)

Рецензент: Пашкова В. С., директор центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, віце-президент Української бібліотечної асоціації, канд. пед. наук, доцент

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні Україна знаходиться на шляху становлення своєї держави. У цей період особливої ваги набуває розвиток інформаційних технологій та бібліотек як гарантів доступу до інформації. Бібліотеки України переживають складні часи, коли їх роль у побудові незалежної України має вирішальне значення. Останнім часом в бібліотеках відбуваються значні перетворення, вони модернізуються, активізувалися процеси автоматизації та комп'ютеризації, використання інформаційних технологій, надання доступу до Інтернет. Разом з тим фінансування бібліотек, на жаль, здійснюється за залишковим принципом і бібліотеки змушені шукати шляхи додаткового фінансування, захищати свої права, працювати в умовах значного збільшення попиту населення на інформаційно-бібліотечні послуги. За таких умов для бібліотек України корисним є досвід зарубіжних колег, передусім американських, де розвитку бібліотек приділяється велика увага в суспільстві та усвідомлюється особлива їх роль в інформаційному середовищі. Бібліотечна система США має давні традиції, посідає провідне місце у світі з використання сучасних інформаційних технологій. Вивчення досвіду роботи бібліотек США сприяло підготовці даної книги. Вважаємо, що вона допоможе українським фахівцям бібліотечної справи використати досвід роботи бібліотек США у своїй практиці.

Зауваження та пропозиції надсилайте автору книги за адресою: olena@library.donetsk.ua

ВСТУП

Фундаментальних наукових досліджень з розвитку бібліотечної справи у США, на жаль, в Україні поки що мало. Серед них, слід назвати дві монографії В. С. Пашкової: «Інтелектуальна свобода та доступ до інформації: зарубіжний досвід» і «Національні бібліотечні асоціації: виникнення та еволюція діяльності» [24; 26], а також численні її публікації в періодичній пресі [19–23; 25; 27–28]. Вона є випускником двох американських програм: International Visitors (1996 р.) та Regional Scholar Exchange Program (1996 р.) і, працюючи директором центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, спрямовує багато зусиль на популяризацію досвіду роботи американських бібліотек та допомогу українським бібліотекам, прикладом чого є реалізація проекту відкриття 76 центрів доступу до Інтернет у публічних бібліотеках України за проектом LEAP. В. Пашкова, досліджуючи роботу однієї із найстаріших бібліотечних асоціацій світу American Library Association (ALA), була ініціатором створення Української бібліотечної асоціації, президентом якої вона була шість років.

Переважна більшість публікацій, присвячених роботі американських бібліотек, висвітлена у журнальних публікаціях, написаних українськими фахівцями після відвідання США та участі у різноманітних програмах американського уряду. Так, учасник програми ім. Фулбрайта Т. Горбаченко, одна з перших, у 1994–1996 рр. написала дві статті про свої враження від роботи бібліотек США та Американської бібліотечної асоціації [9–10]. Учасник двох програм «Сучасні проблеми» та програми ім. Фулбрайта Н. Стрішенець підготувала статті про президентські бібліотеки США та бібліотеку Конгресу [33–34]. Бібліотеці Конгресу також були присвячені статті Дж. Баррет, Л. Бейліса та Ю. Ворони, В. Загуменної (випускниці програми «Сучасні проблеми») [1; 6; 12]. Свої враження після візиту до США подають І. Шевченко та Н. Кушнарєнко [15]. Питання розвитку публічних бібліотек США розглянуті у статті О. Олійник [17]. Розвитку Інтернет-технологій у США присвячена книга «Інтернет-центри в публічних бібліотеках», в якій також опи-

сується проєкт LEAP, реалізований Відділом преси освіти та культури Посольства США в Україні, завдяки якому у 76 бібліотеках України відкрито Інтернет-центри [14].

Робота американських бібліотек є предметом дослідження російських бібліотекознавців. Ґрунтовною є книга «Библиотеки и библиотечное дело США: комплексный подход», видана у 1992 році, в якій висвітлюється досвід роботи бібліотек США [8]. Заслуговують на увагу і публікації останніх років С. В. Пушковой, Н. Ю. Золотової та ін. [7; 13; 29–31].

Безпосереднє вивчення бібліотечної системи США, численні зустрічі з колегами, відвідання бібліотек США, можливість працювати в цих бібліотеках, вивчити систему бібліотечної освіти, ознайомитися з роботою бібліотечних асоціацій спонукали до необхідності підготовки даного науково-популярного видання. Воно не претендує на ґрунтовне наукове дослідження, а лише подає загальні враження автора від відвідання бібліотек США, що можливо будуть корисними українським фахівцям бібліотечної сфери. Відвідання США та узагальнення досвіду роботи бібліотек США стало можливим завдяки програмам: «Громадські зв'язки» (2000 р.) Проєкту «Гармонія» та «Сучасні проблеми» (2003 р.) IREX за фінансової підтримки Державного департаменту США і Бюро з питань освіти і культури та участі у XVI-й українознавчій конференції «Українсько-американське бібліотечне співробітництво», що проходила в Іллінойському університеті Урбани-Шампейн (1997 р.), за підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

Завдяки конкурсу на публікацію книг випускників програми «Громадські зв'язки» про досвід США, проведеному Проєктом «Гармонія», стало можливим видання цієї книги.

БІБЛІОТЕЧНІ АСОЦІАЦІЇ США ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Американська бібліотечна асоціація American Library Association (ALA)

Найстаріша і найбільша бібліотечна асоціація у світі має 63700 членів, передусім це бібліотекарі, а також попечителі, видавці, інші особи, які підтримують бібліотеки. В асоціації представлені всі види бібліотек – публічні, шкільні, академічні, державні та спеціальні, що обслуговують урядові та комерційні структури, збройні сили, лікарні, в'язниці, інші організації.

Метою діяльності асоціації є удосконалення бібліотечних та інформаційних послуг і публічний доступ до інформації.

Асоціація працює в таких ключових сферах діяльності:

розвиток бібліотечних фондів і послуг для різних груп населення;

надання можливостей для професійного розвитку бібліотекарів, допомога в розвитку бібліотечних послуг, що сприяють постійному навчанню всіх бажаючих;

фінансова та політична підтримка бібліотек, що допомагають людям;

захист прав користувачів на читання, пошук інформації та вільне користування нею;

забезпечення розвитку у дітей і дорослих навичок, необхідних їм для участі у світовому інформаційному співтоваристві.

Асоціація розвивається з 1876 року, коли Мелвіл Дьюї, Джастін Вінзор та інші бібліотекознавці звернулися до бібліотекарів із закликом створити професійну організацію. Вона була створена у Філадельфії. Протягом 125 років асоціація є лідером у підтримці та розвитку бібліотечних, інформаційних послуг за допомогою реалізації широкомасштабної програми на законодавчому рівні, у професійному навчанні, видавничій діяльності, присвоєнні нагород, лідером публічної інформації. У 2001 році Перша леді США – Лаура Буш – була учасником святкування Національного тижня бібліотек і оголосила про початок п'ятирічного проекту «@ your library», що можна з урахуванням гри

слів перекласти як «у твоїй бібліотеці» можна скористатися електронними ресурсами та електронною поштою, і кампанії «За бібліотеки Америки».

Основна штаб-квартира асоціації – у Чикаго, де я мала нагоду побувати. Є також відділи у Вашингтоні: законодавства та з політики у галузі інформаційних технологій. Асоціацією керують 182 члени ради; виконавчий комітет складається з обраних службовців і 8 членів ради. Вони займаються менеджментом асоціації, проблемами її діяльності. Контроль здійснює рада. В асоціації працюють 350 службовців під керівництвом виконавчого директора.

Основні напрями роботи асоціації сьогодні та проекти, що реалізуються:

«@ **your library**», описана вище, та кампанія «За бібліотеки Америки» – п'ятирічна національна публічна освітня кампанія, що має на меті переконати громадськість, що бібліотеки — це динамічні сучасні центри громад з навчання, інформування, дозвілля. Спонсорують проект різні організації, у ньому беруть участь бібліотеки всієї країни. Ця програма розроблена з тим, щоб продемонструвати унікальну і життєво важливу роль публічних, шкільних, університетських і спеціальних бібліотек для всієї нації.

Кампанія «За бібліотеки світу» – освітня кампанія, що проводиться Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій (IFLA) і Американською бібліотечною асоціацією (ALA) в усьому світі, щоб голосно і чітко заявити про значення бібліотек і бібліотекарів у XXI столітті. Вона офіційно розпочата у 2001 році за рішенням конференції у Бостоні, де розроблений офіційний логотип програми @ your library tm.

- Основними її положеннями є:
- бібліотеки динамічно змінюються;
- бібліотеки надають можливості;
- бібліотеки – об'єднуюча ланка у світі.

Кампанія має такі цілі:

довести до користувачів інформацію про різноманітні програми і послуги, що пропонуються бібліотеками;

розширити користування шкільними бібліотеками, бібліотеками коледжів, університетів, урядовими бібліотеками, бібліотеками на роботі у повсякденному житті громади;

домогтися кращого фінансування бібліотек;

зацікавити бібліотекарів вирішенням проблем суспільного значення (інтелектуальної свободи, рівних можливостей доступу до інформації тощо);

заохочувати інтерес і повагу до професії бібліотекаря;

розширити коло користувачів бібліотеками – батьки, діти, студенти, бізнесмени, люди похилого віку, працівники сфери освіти, шкільні групи й адміністрація, урядові лідери, політики, працівники ЗМІ, стратегічні партнери, у тому числі органи, що здійснюють фінансування.

Нагороди. Асоціація надає понад 100 нагород, грантів, стипендій, у тому числі престижні медалі Ньюбері та Калдекотт, якими відзначають найкращі твори дитячої літератури. Ці й інші нагороди присуджуються програмам, шкільним центрам масової інформації за вдалі розробки бібліотечної архітектури, розвиток суспільних відносин та інші аспекти бібліотечної діяльності.

Конференції. Проводяться дві конференції на рік: зустріч взимку (як правило, в січні) і щорічна конференція у червні. Близько 20000 учасників відвідують останню, у тому числі із-за кордону. Програма передбачає виставки й експозиції, виступи гостей, презентації, нагородження, лекції, секційні обговорення, семінари на теми, що стосуються бібліотек, бібліотечних послуг та інформаційної науки.

Розмаїтість. Розширюється свобода доступу до інформації для всіх за допомогою бібліотек, підтримується розвиток бібліотечних послуг, адресованих різним прошаркам населення. Програма «Ініціатива – спектр» — надання роботи людям різних національностей та рас.

Інтелектуальна свобода. Програма із захисту права бібліотек мати на своїх полицях і поширювати різні точки зору різних людей незалежно від їх расової та релігійної приналежності, віку, національності, політичних поглядів. Відділ інтелектуальної свободи реалізує політику асоціації, спрямовану на розуміння інтелектуальної свободи як втілення бідля про права бібліотек.

Законодавча діяльність. Відділ асоціації у Вашингтоні навчає і працює з законодавцями з метою одержання федеральної підтримки, необхідної бібліотекам для процвітання. У 1995 році склад відділу був збільшений для розширення можливостей впливу на вирішення питань національної політики в цьому напрямі. Був заснований відділ політики у сфері інформаційних технологій для вирішення складних політичних питань. Щорічно у травні проводиться Національний день захисту прав бібліотек (National Library Legislative Day) з метою надання представникам бібліотек усієї країни можливості спілкування з федеральними законодавцями щодо підтримки бібліотек і захисту їх прав.

Грамотність. Відділ асоціації з грамотності та віддаленого (віртуального) обслуговування підтримує програми, спрямовані на забезпечення грамотності, інші проекти для міських і сільських районів, для людей, що зазнають дискримінації у зв'язку з тим, що вони належать до національних меншин. Цей відділ сприяє розвитку інформаційних і навчальних послуг, орієнтованих на користувачів бібліотек, задоволення їх потреб, забезпечує бібліотекарів потрібною інформацією, технічним обладнанням, створює можливості для продовження навчання, допомагає їм у розробленні ефективних програм обслуговування віддалених від бібліотек користувачів.

Професійний розвиток. Офіс асоціації з набору та розвитку людських ресурсів здійснює програми, готує публікації, надає консультації з прав, обов'язків бібліотечного персоналу, надає можливість навчання для професійного розвитку, кар'єрного росту бібліотекарів. Здійснює акредитацію навчальних закладів, що готують фахівців для бібліотек, затверджує програми навчання.

Інформування громадськості. Спеціальний відділ асоціації керує кампанією з інформування громадськості щодо питань значення діяльності бібліотек, а також програмами розвитку зв'язків з громадськістю та відносин із ЗМІ.

Публікації. Журнали, монографії, довідники, що видає асоціація, поширюються в усьому світі, перекладаються різними мовами. Щомісячник «Американські бібліотеки» («American Libraries») – це бібліотечний форум, у якому обговорюються

найважливіші проблеми, висвітлюються теоретичні питання бібліотекознавства, досягнення бібліотек, подається досвід роботи бібліотек. Асоціація отримує від видавництва сигнальні примірники нової літератури і видає різноманітну інформацію для бібліотек про нові книги: «Список книг» («Booklist») – бюлетень огляду нових книг і недрукованої продукції; журнал «Вибір» («Choice») – здійснює огляд важливих для університетських бібліотек книг. «Книжкові зв'язки» («Book Links») – дослідження з питань впливу літератури на навчання дітей. Особливу увагу асоціація приділяє популяризації бібліотек, літератури, читання; для цього видаються різноманітні плакати (posters) та закладки для книг, присвячені проблемі залучення населення до читання. Із задоволенням відомі люди США (від президента до спортсменів, артистів та інших) беруть участь у підготовці плакатів і саме їх авторитет і заклик до читання позитивно сприймається користувачами. Замовити ці плакати можна за спеціальним каталогом, що видає асоціація «ALA graphics».

Збереження бібліотечних фондів як передумова збереження культурної спадщини і забезпечення доступу до всього обсягу знань, інформації – стратегічна мета асоціації.

Публічні навчальні програми передбачають організацію та розвиток бібліотечних і культурних програм для громадськості (бібліотечні виставки про подорожі, програми читання й обговорення літератури, історії, інших тем; літературні програми про письменників; за допомогою грантів – організація семінарів, публікацій).

Дослідження – надання інформації, необхідної співробітникам і членам асоціації з проблем бібліотек, бібліотекарів і програм асоціації. Створені ради експертів із співробітників асоціації, які надають їй членам і громадськості консультації з питань, пов'язаних з дослідженнями і статистикою. Представництво асоціації у федеральних агенціях сприяє розробленню проєктів з розвитку бази знань у цій галузі шляхом проведення досліджень і збору корисних статистичних даних, що дозволяють аналізувати стан розвитку бібліотек.

Технології. Відділ політики у сфері інформаційних технологій розвиває використання електронного доступу до інформації як засобу забезпечення права громадськості на свободу і

відкритість інформації. Мета відділу – розроблення політики в галузі інформаційних технологій, сприяння розвитку бібліотечних послуг.

Програма «Бібліотеки – посестри» (The Sister Library Program) спрямована на співпрацю різних бібліотек, тому бажано активніше використовувати можливості цієї програми в Україні. Вже є приклади її реалізації – це співпраця Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки та Бібліотеки Квінсу.¹

Асоціація має 11 підрозділів. Кожне з них займається відповідним типом бібліотек або бібліотечних послуг. Їх діяльність охоплює розроблення стандартів, основних напрямів, оцінку інформаційних ресурсів, поліпшення і розширення послуг. Вони публікують матеріали, проводять семінари, надають можливості для професійного розвитку, проводять конференції.

56 незалежних бібліотечних асоціацій, що допомагають бібліотекам і бібліотекарям у різних штатах, регіонах і територіях США є регіональними відділеннями асоціації; вона представлена у 22 незалежних та міжнародних організаціях.

Наведений стислий аналіз діяльності асоціації свідчить, що Американська бібліотечна асоціація відіграє важливу роль у житті бібліотек, вирішує нагальні та першочергові проблеми і завдання бібліотек, визначає стратегію їх розвитку, захищає їх права. Відвідання штаб-квартири Американської бібліотечної асоціації підтвердило масштабність цієї організації, а зустрічі з колегами показали їх професіоналізм. Ми відвідали Чикагський офіс Американської бібліотечної асоціації, що займає декілька поверхів багатоповерхового будинку, мали зустріч з Майклом Даулінгом, директором відділу міжнародних відносин (Michael Dowling, Director International Relations Office), який розповів про асоціацію, співпрацю з іншими країнами, провів цікаву екскурсію в будинку асоціації, познайомив із фахівцями різних відділів.² Детальніше дізнатися про Американську бібліотечну асоціацію можна, завітавши на її сайт: www.ala.org

¹ Детально про програму можна дізнатися за адресою: www.ala.org/sisterlibraries/. Додаткова інформація: intl@ala.org

² До М. Даулінга можна звертатися з питань міжнародної співпраці: mdowling@ala.org.

Асоціація бібліотек коледжів і науково-дослідних установ Association of College & Research Libraries (ACRL)

Найбільша академічна бібліотечна асоціація з індивідуальним членством у Північній Америці, в якій налічується 11800 членів (індивідуальних і організацій) є підрозділом Американської бібліотечної асоціації. Це національна некомерційна асоціація, що охоплює бібліотеки, бібліотекарів та інших професіоналів інформаційної науки, які працюють у державних і приватних коледжах, університетах, урядових агентствах, приватних компаніях.

Створена у 1876 році як секція бібліотек коледжів Американської бібліотечної асоціації. Нинішню назву носить з 1938 року. Є єдиною асоціацією в Америці, зайнятою поліпшенням якості інформаційних ресурсів і послуг для полегшення навчання, досліджень на всіх рівнях вищої освіти.

Місія – підвищення ефективності університетських бібліотек та науково-дослідних установ для розвитку освіти, наукових досліджень у вищих навчальних закладах. Допмагає, підтримує, сприяє розвитку університетських бібліотек.

Підтримує і сприяє професійному розвитку фахівців бібліотек коледжів і науково-дослідних установ шляхом реалізації різних програм проведення конференцій, у тому числі електронних конференцій, дискусій, підготовки публікацій. Видає щомісячний журнал «Новини» («News»), в якому подаються як теоретичні, так і практичні матеріали, новини для бібліотек та інформація про нові книги, а також щоквартальний бюлетень «Нові видання» («New Publications»). Асоціація своїми заходами акцентує увагу на тому, щоб внесок академічних бібліотек був оцінений і визнаний суспільством.

Підтримуючи зв'язки з вищими навчальними закладами, рекламуючи важливий внесок університетських бібліотек у розвиток суспільства, асоціація забезпечує можливість громадськості почути голос бібліотекарів.³

³ Поширення інформації здійснюється і через електронний сайт: www.ala.org/acrl.html

Асоціація спонсорує програми, дискусійні форуми, два рази на рік проводить конференції; розробляє близько 25 стандартів і посібників з усіх аспектів академічного бібліотекознавства (доступ, інформаційна грамотність, питання бібліотечного персоналу, фондів тощо). Публікації з бібліотекознавства, статистики, про рідкісні книги, манускрипти, культурну спадщину допомагають фахівцям вирішувати сучасні проблеми, що постають перед бібліотеками. Асоціація присуджує нагороди за важливі досягнення, нові послуги, виділяє стипендії. Детально з роботою асоціації нас ознайомила Меррі Еллен К. Девіс, виконавчий директор Асоціації бібліотек коледжів і дослідницьких бібліотек (Merry Ellen K. Davis, Executive Director ACRL).⁴

Асоціація спеціальних бібліотек *Special Libraries Association (SLA)*

Асоціація створена у 1909 році й об'єднує спеціальні бібліотеки. Хоча щодо визначення існують деякі протиріччя. Засновник і перший президент асоціації Джон К. Ден зазначав: «Спеціальні колекції книг, звітів та інших друкованих матеріалів так відрізняються за своїм характером і можливостями використання, що жодне визначення не може охопити їх всі» [16]. Незважаючи на всі складності з визначенням терміна «спеціальні бібліотеки», асоціація спеціальних бібліотек є третьою у світі професійною бібліотечною асоціацією.

Створення у 1909 році Асоціації спеціальних бібліотек було логічним продовженням процесів формування бібліотечних асоціацій США, розпочатого з ALA у 1876 році. У 1889 році була створена Національна асоціація бібліотек штатів, у 1898 році – Медична бібліотечна асоціація, 1906 році – Американська асоціація юридичних бібліотек. Ініціювали створення асоціації спеціальних бібліотек Джон К. Ден, відомий бібліотечний діяч, який обіймав посаду Президента ALA у 1895–1896 рр., та А. Сізер – бібліотекар Комерційної асоціації Нью-Йорку. Вони провели установчу конференцію по створенню SLA 2 липня 1909 року, а з січня 1910 року розпочав виходити журнал

⁴ До неї можна звертатися за адресою: medavis@ala.org

«Спеціальні бібліотеки» («Special Libraries»), що і сьогодні є одним із найкращих професійних журналів. У 1910–1950 рр. асоціація спеціальних бібліотек була у складі ALA, але потім відокремилась і до сьогодні є самостійною. Основне гасло асоціації, прийняте ще у 1915 році, залишається актуальним і сьогодні – «Змусити знання працювати» [16].

Асоціація спеціальних бібліотек є об'єднанням бібліотек та професіоналів у галузі бібліотечної справи та інформаційних технологій, передусім тих, хто займається обробкою інформації та наданням доступу до неї. Стрімкий розвиток Інтернет-технологій сприяв активізації робіт, спрямованих на їх поширення і використання в роботі. Значна увага в асоціації приділяється розвитку комунікаційних технологій і мереж, об'єднанню спеціальних бібліотек з метою вирішення першочергових завдань, підвищення кваліфікації бібліотекарів. Сьогодні ефективно використовуються Інтернет-технології у спілкуванні колег та освіті, проводяться віртуальні конференції, форуми, навчальні семінари тощо. Більшість фахівців вважає, що основним у діяльності асоціації є можливість неформального спілкування, постійна інформаційна підтримка. В США розвинута мережа асоціації. Окрім центрального офісу у Вашингтоні, створені регіональні відділення (chapters) та міські відділення (divisions). Це сприяє спілкуванню колег та проведенню заходів на різних рівнях. На сьогодні в SLA понад 12000 членів з 83 держав світу. Членство в асоціації – індивідуальне, колективне для бібліотек. Більшість студентів бібліотечних спеціальностей є членами асоціації і мають пільги в оплаті членських внесків. Мені пощастило стати членом SLA на три роки. Пропозиція щодо мого членства була надана Міннесотським регіональним відділенням Асоціації спеціальних бібліотек (Minnesota Chapter of SLA), яке оплатило за мене членські внески. Тепер я маю можливість постійно отримувати різноманітну інформацію про діяльність асоціації, інформаційні матеріали, маю доступ до Інтернет-сайту асоціації, де для членів багато корисного, а також маю можливість брати участь у форумах, чатах тощо. Асоціація здійснює видавничу діяльність, але це не пріоритетна її діяльність. За 1921–1978 рр. видано всього 126 методичних посібників, бібліографічних покажчиків, монографій. Щорічно

виходить 7–8 книг, але вони у переважній більшості зразу стають раритетами, оскільки висвітлюють важливі аспекти роботи бібліотек і видаються невеликими накладками. Джерелами фінансування асоціації є членські внески (40%), проведення щорічної конференції (25%), освітні програми для бібліотекарів (4–5%), передплата, видавнича діяльність, реклама (17%), пожертви (3%), інше (15%) [16]. Основні аспекти та напрями роботи асоціації – професійний розвиток, послуги членам асоціації, PR-компанії, залучення нових членів асоціації, співпраця з урядом з бібліотечних проблем, робота регіональних відділень асоціації, залучення фінансування для розвитку, дослідницька робота, видавнича діяльність, проведення щорічної конференції, присудження різноманітних премій, грантів, реалізація програм щодо розвитку бібліотек і, насамперед, інформаційних технологій.⁵

Під час мого перебування у США я мала нагоду безпосередньо брати участь у багатьох заходах асоціації, де особливу увагу приділяють саме проблемам професійного росту, захисту прав бібліотек, допомоги з працевлаштування. Асоціація велику увагу приділяє підготовці майбутніх фахівців бібліотек. Так, більшість студентів бібліотечних факультетів є членами SLA. Для них влаштовуються різноманітні зустрічі, приїждять колеги із різних бібліотек, проводяться дискусії, круглі столи, проходять виїзні засідання з метою знайомства з іншими бібліотеками. Саме таким чином я мала можливість ознайомитись із бібліотекою інституту мистецтв у Чикаго (Chicago Institute of Arts), що має третю за кількістю у США колекцію літератури з мистецтв, відвідала чикагський ярмарок бібліотечних професій, де зустрічаються роботодавці та фахівці і студенти, які бажають знайти роботу, була на зустрічі у бібліотеці штату Іллінойс у Спрінгфілді (Illinois State Library) з проблем фандрейзингу для бібліотек тощо. Ця бібліотека надає консультації щодо фандрейзингу та інформацію про гранти, чому присвячена веб-сторінка її сайту⁶.

⁵ Докладніше про асоціацію можна дізнатися за адресою: www.sla.org

⁶ Grant Writing Web Sites – <http://www.cyberdriveillinois.com/library/isl/grants/grants.html>

Особливою подією для мене була участь у щорічній конференції SLA у Нью-Йорку. Щорічна конференція SLA – це кульмінаційна подія. Збираються колеги, обговорюють різноманітні питання, обмінюються досвідом. Конференція у Нью-Йорку проходила у найбільших готелях – Хілтон, Марріотт, Шератон (Hilton, Marriott, Sheraton). Свідченням високої оцінки роботи асоціації є участь у конференції колишнього Державного секретаря США Маргарет Олбрайт, її зустріч і промова для учасників конференції. Вражає і кількість учасників конференції – понад 5000 учасників та близько 800 організацій учасників виставки – ярмарку, що надають послуги бібліотекам.

І взагалі, бурхливе професійне життя колег у США викликає заздрість.

Таким чином, знайомство із роботою бібліотечних асоціацій США свідчить, що громадськість у США вирішує всі питання розвитку бібліотек, вони розуміють, що стан бібліотечної галузі залежить від їх активної позиції. На жаль, українські фахівці, об'єднавшись в асоціацію, такої активної позиції щодо політики в галузі культури поки що не займають і тому досвід США є корисним і гідним для наслідування.

РОЗВИТОК БІБЛІОТЕК РІЗНИХ ТИПІВ

Університетські бібліотеки

Бібліотеки навчальних закладів у США мають особливе значення, оскільки вузи є не тільки навчальними закладами, а й науково-дослідними установами. Окремі бібліотечні колекції вузів є національним надбанням. Це всесвітньо відомі бібліотеки Гарвардського, Йельського, Іллінойського, Мічиганського та інших університетів.

На прикладі різних університетів штатів Іллінойс та Пенсильванія спробуємо простежити деякі особливості діяльності бібліотек.

Іллінойський університет має три великі університетські комплекси – у Чикаго, Урбані-Шампейн, Блумінгтоні. Я мала нагоду ознайомитись із роботою всіх трьох, а також Пітсбургським університетом у штаті Пенсильванія.

Найбільший Іллінойський університет, розташований в Урбані-Шампейн. Переважна більшість університетів США є своєрідним університетським містечком, центром наукового і культурного життя.

Бібліотечні фонди

Основне завдання будь-якого університету – забезпечити учбовий процес. А саме від бібліотеки залежить якість навчання та його інформаційне забезпечення. В університетських бібліотеках США велику увагу приділяють розвитку інформаційного потенціалу бібліотеки і забезпеченню інформаційних потреб користувачів. Саме тому вражають колосальні як за кількістю, так і за якістю фонди університетських бібліотек. Наприклад, у фонді бібліотеки Іллінойського університету Урбани-Шампейн⁷ налічується 22 млн документів, із яких 10 млн – друковані документи, 90 тис. періодичних видань, а решта електронні; фонд бібліотеки Пітсбурзького університету⁸ – близько 8 млн документів – посідає 13-те місце серед університетів США за кількістю бібліотечної колекції. Більшість бібліотек в університетах мають багатомільйонні фонди, вони протягом багатьох років формувалися за різними принципами, іноді суб'єктивними, залежно від типу університету, його традицій, змісту академічних програм, можливостей розвитку фондів, професіоналізму персоналу.

Асоціація бібліотек коледжів і дослідницьких бібліотек постійно ініціює проведення досліджень щодо формування фондів. Це дозволило у 90-х роках реалізувати програми кооперації придбання літератури. Особливістю є те, що значна увага приділяється фондам на електронних носіях інформації та координації зусиль бібліотек з метою придбання дорогих передплат та доступу до електронних баз даних шляхом розподілу між бібліотеками і подальшого спільного їх використання. Прикладом є координація бібліотек штату Іллінойс: від формування спільних електронних каталогів до використання інформацій-

⁷ University of Illinois Library at Urbana-Champaign – <http://www.library.uiuc.edu>

⁸ University Library System – <http://www.library.pitt.edu>

ного масиву і створення об'єднання бібліотек – ILLINET. Останнім часом відбувається активізація використання електронних ресурсів, поцифрування фондів. Але цей процес відбувається у координації, а не окремими бібліотеками. Значні фонди бібліотек переведені на мікрофільми, мікрофіші, що дозволяє надавати доступ і заощаджувати корисну площу бібліотек. Читачам надаються не лише зручні апарати для читання таких матеріалів, а й можливість одночасного копіювання на папері потрібних фрагментів текстів з мікрофільму чи мікрофіші.

Особливим досягненням американських бібліотек є доступність та відкритість фондів. Немає звичних для України зачинених книгосховищ. Читачі самостійно виконують свої замовлення і мають доступ до всіх книгосховищ. Цьому сприяє зручна система розташування документів та наявність електронних каталогів, що дозволяють швидко знайти необхідні видання. Як правило, університетські бібліотеки мають центральну бібліотеку та факультетські бібліотеки. Якщо в Україні університетські бібліотеки переважно не мають окремого приміщення для бібліотеки, за винятком бібліотеки Національного університету України «Київський політехнічний інститут» та ще незначної кількості, то в США університетська бібліотека в переважній більшості має окреме приміщення, а у таких великих університетах, як Іллінойський в Урбані-Шампейн навіть факультетські бібліотеки мають окремі приміщення, наприклад, література з мистецтва зібрана у двоповерховому будинку бібліотеки, з техніки – у п'ятиповерховому, з сільського господарства – у шестиповерховому. Всього у бібліотеці 42 відділи і факультетських бібліотеки. Фонди розташовані переважно за галузями знань або за видами видань. Сьогодні вже існує проблема розміщення фондів і їх постійного зростання. Один із способів економно використовувати площу – стелажі, що можна рухати. Це особливо характерно для нових приміщень бібліотек.

Формування та збереження бібліотечних колекцій – основна мета будь-якої бібліотеки. Придбання літератури здійснюється з різних джерел відповідно до профілю університету. В цьому процесі беруть участь не тільки фахівці відповідних відділів, факультетів, а й професори та викладачі, які замовляють літе-

ратуру. Тактика комплектування в різних університетах різна. Наприклад, у бібліотеці Іллінойського університету в Урбані-Шампейн щорічно витрачають на поповнення фонду понад 11 млн доларів, книги практично не списують; на питання як вирішується проблема недостатності місця у книгосховищі нам відповіли, що ставимо питання будівництва нових, а якщо книга була використана читачем хоча б один раз на 100 років, то її треба зберігати далі. Напевно, що саме такий підхід і забезпечив наявність у США таких цінних бібліотечних колекцій.

Існуюча система доставки в бібліотеках Америки дозволяє отримати будь-яку необхідну книгу. Деякі приватні університети проблему формування фондів вирішують іншим шляхом. Так, у бібліотеці Амес Іллінойського Вестлейн університету (The Ames Library of Illinois Westleyan University) вивчають попит студентів на нову літературу і беруть її напрокат, а потім ця колекція змінюється. Це значно дешевше, тому що книги у США занадто дорогі, але така система дозволяє знайомитись із новою літературою та заощаджувати кошти. Як правило, час від замовлення нової книги до надання її читачеві триває близько 4-х місяців, а в окремих випадках і 18. Орієнтуватись у новинках літератури дозволяють різноманітні інформаційні матеріали, що видає Американська бібліотечна асоціація, бо саме вона отримує сигнальний примірник всього, що видається в США, й інформує бібліотеки про нову літературу.

Особлива увага приділяється збереженню фондів. Програма «Пам'ять Америки» передбачає збереження на національному рівні культурного надбання. У зв'язку із проблемами кислотності паперу проводяться роботи щодо створення страхових копій – електронних, на мікрофішах, мікрофільмах. До речі, окремі бібліотеки здійснюють цю роботу самостійно. Так, у відділі слов'янської літератури Іллінойського університету в Урбані-Шампейн журнали мікрофільмуються, бо щорічно відділ отримує близько 4000 журналів слов'янськими мовами з усього світу.

Участь у семінарі, присвяченому вирішенню проблем збереження фондів, довела, що у нас з американськими колегами спільні проблеми.

Як зазначалося на семінарі, ворогами книг є вода, вогонь, світло, забруднення повітря, різні тварини, таргани, мікроби, недбайливе ставлення читачів до книг, крадіжки тощо. Система пожежної безпеки в деяких американських бібліотеках влаштована таким чином, що у випадку пожежі виливається вода з проведених труб під дахом. Ми були присутні в одній з бібліотек, де у новій бібліотеці випадково спрацювала система пожежної безпеки і було залито фонд. Бібліотекарів і читачів навчають як поводитися під час пожежі. Одного разу, перебуваючи в бібліотеці Пітсбургського університету, залунала сирена і мені сказали, що пожежа, але що це були навчання я дізналась, як і читачі, пізніше. Всі повинні вийти з приміщення, ліфтами користуватися не можна, бібліотекарі допомагають читачам якнайшвидше залишити приміщення. Мене вразило наскільки спокійно поводити себе люди, вони всі вийшли на вулицю і чекали коли приїдуть пожежники. Лише після того їм дозволили знову зайти до приміщення бібліотеки. Такі навчання проходять постійно, тому люди підготовлені до надзвичайних ситуацій.

Вологість повітря також загрожує книгам, тому в бібліотеках слідкують за дотриманням норм вологості, температури. Здебільшого будинки бібліотек будуються таким чином, щоб не було прямого сонячного проміння у приміщеннях з фондами, що дозволяє зберегти від пошкодження книги. Специфіка американських бібліотек така, що не дозволяється в бібліотеку заносити продукти харчування, тому тарганів, мишей, пацюків там немає. Переважна більшість американських місцевостей мають чисте повітря, тому там відсутні проблеми з запилюванням фондів, але такі великі промислові міста, як Пітсбург мають проблеми з пошкодженням фонду у зв'язку із забрудненням повітря.

Цікавим є досвід бібліотек США із збереження фондів у процесі використання. Книги у м'яких обкладинках зразу підлягають оправі для подовження терміну використання. Для цього є спеціальні відділи в бібліотеках. Наприклад, у бібліотеці Мілнер Іллінойського університету⁹ у такому відділі працює 6 осіб,

⁹ Milner Library Illinois State University – www.mlb.ilstu.edu

вони реставрують книги, опрацюють нові надходження у м'якій обкладинці, проводять всю роботу щодо збереження.

Читачі скрізь однакові: вони пошкоджують книжки, виривають сторінки тощо, хоча такі випадки трапляються рідко. Бібліотекарі навчають правилам поводження з книгою, навчають, що з полиць книгу треба брати обережно, не можна її витягувати за корінець, бо це призводить до її швидкого руйнування. Також при поверненні книг передбачені спеціальні місця або візочки, що мають підставку на пружині, вона опускається, коли на неї класти книги. Повертати книги на полиці читачам не дозволяється.

Обслуговування читачів

Система обслуговування університетських бібліотек побудована таким чином, щоб найповніше забезпечити інформаційні потреби читачів. На це спрямовано формування бібліотечних колекцій та простота обслуговування. Основними функціями університетських бібліотек є задоволення потреб учбового процесу, вивчення потреб студентів, обслуговування професорсько-викладацького персоналу, науково-дослідних робіт, що проводяться. Номенклатура послуг постійно розширюється і модернізується відповідно до нових технологій, викликаних комп'ютеризацією. Це бібліографічна, довідкова, інформаційна допомога; складання бібліографічних покажчиків; консультування, насамперед з питань електронних ресурсів; інформаційне обслуговування телефоном і віртуально; тематична підбірка літератури за темою або курсом; збір і доступ до державних публікацій та учбових матеріалів, у тому числі повних електронних текстів, доставка документів та міжбібліотечний абонемент тощо.

Особливого розвитку останнім часом набули послуги з використанням комп'ютерних технологій, Інтернет. Традиційно університетська бібліотека має електронний каталог, що відображає її фонд. Користуватися каталогом дуже легко. У разі необхідності можна отримати консультацію бібліотекаря. Комп'ютерів для користувачів завжди достатньо, вони є навіть поряд із полицями на всіх поверхах бібліотеки. Наприклад, у

бібліотеці Іллінойського університету в Урбані-Шампейн 700 комп'ютерів. Відібравши книги за електронним каталогом, в якому зазначено їх місцезнаходження, читач самостійно бере з полиці потрібні видання, доступ до фондів скрізь відкритий. Знайти видання не важко, бо вказано номер конкретного місця на полиці. Єдине, що не дозволяється читачам – самостійно ставити книги на полицю, це робота бібліотекаря, щоб не було заставлянь. Книги складаються у спеціальних місцях поряд із полицями. Така демократична система доступу до фондів, за висловом американських колег, «дозволяє забезпечити свободу вибору та зберегти свободу індивідуального простору», а також надає можливість читачу самому обслуговувати себе, що дозволяє значно скоротити кількість бібліотечного персоналу. Так, у технічній бібліотеці Грейнджер Іллінойського університету Урбані-Шампейн (Grainger Engineering Library) з фондом у декілька мільйонів у п'ятиповерховому будинку працює 13 бібліотекарів (це бібліотека факультету, тобто здійснює обслуговування читачів, без обробки та комплектування фонду), а в Донецькій обласній універсальній науковій бібліотеці у чотирьохповерховому будинку з фондом 1 млн 700 тис. працює 120 бібліотекарів.

Переважну більшість книг із фонду бібліотеки читач може взяти додому (за винятком довідників, рідкісних видань і частково періодики). Система видачі видань також проста. Для користування літературою в бібліотеці не обов'язково бути читачем. Зайти до бібліотеки може будь-хто, пройшовши електронний турнікет, що не дозволяє виносити не записані книги, а інколи на турнікеті встановлено додаткову функцію – облік відвідування бібліотеки. Це ще одна характерна особливість американських бібліотек – свобода користування. Але коли читач бажає взяти щось додому, він повинен мати читацький квиток.

Деякі університетські бібліотеки обслуговують тільки студентів свого учбового закладу, наприклад у Пітсбургу, або всіх мешканців міста (в Урбані-Шампейн). Саме тому ця бібліотека, як зазначено в її рекламному буклеті, вважається найбільшою університетською бібліотекою в світі, що надає публічний доступ. Отримати книги додому можна двома способами: бібліо-

текар сканує штрихкод з книги, що закріплює книгу за електронним формуляром читача і знімає заборону вносу книги через турнікет на виході з бібліотеки, або всі ці операції може провести сам читач на спеціальному апараті, де він сканує свій квиток, потім – штрихкоди книг для закріплення їх за своїм електронним формуляром та знімає заборону вносу книги. Завершивши ці операції, читач отримує друкований чек, в якому зазначено коли він повинен повернути книги. За отримані книги читач не підписується, вся видача і приймання літератури здійснюється в електронному режимі. Подовжити термін користування книгами читач може з домашнього комп'ютера, якщо відсутні замовлення від інших читачів. У разі необхідності книги іншому читачеві, надсилається лист із проханням повернути книгу. Читачі сплачують пеню за невчасне повернення літератури. Оплата за загублену книгу досить висока, тому відсоток загублених книг досить малий, що, на жаль, не характерно для українських бібліотек. Така система обслуговування читачів дозволяє уникнути черг, вони не притаманні американським бібліотекам.

Для читачів створені комфортні умови роботи на будь-який смак: можна побачити звичайні столи, або з високими надбудовами, що створює відповідний спокійний мікроклімат для роботи з книгою. Також у бібліотеках багато куточків з кріслами, інколи з підставками для ніг і навіть диванами, де можна полежати, що американські читачі із задоволенням роблять (це дуже незвично для українських бібліотек, де така невимушена поведінка розцінювалася би як невихованість). Проектування американських бібліотек здійснюється таким чином, що, як правило, відсутні, характерні для українських бібліотек, окремі приміщення – кімнати, в яких розміщені фонди. Це велике відкрите приміщення із стелажми, часто воно має форму кола, стелі дуже високі, що створює відчуття простору, в ньому передбачені різні зони для роботи з книгою і відпочинку. Наприклад, крісла для відпочинку повертають до вікна, де читач може насолоджуватися місцевими красвидами. В американських бібліотеках можна побачити читачів, які просто сидять на підлозі біля стелажів. Ця демократичність, невимушеність поведінки читачів значно відрізняється від української.

Свобода доступу до фондів, певно, впливає і на загальну свободу поведінки читачів у бібліотеках. Тому, тут ніхто не здивується, якщо побачить читачів, які сидять на підлозі або зручно розташувались у кріслах чи прилягли на зручних диванах. Комфортність бібліотек та приємна атмосфера сприяють розкутості читачів, надають можливість задовольнити різні потреби. В бібліотеках всі зберігають тишу, якщо потрібна допомога бібліотекаря-консультанта, а його немає на місці, на кафедрі обслуговування є зручні дзвіночки, схожі на ті, що у нас використовують на велосипедах. З будь-яким питанням читач може звернутися до консультанта довідково-бібліографічного відділу. Черг тут також немає. Якщо зібралось декілька читачів, то черга регулюється відповідною стійкою, що забороняє всім зразу підходити. Взагалі в Америці дотримується право кожного на індивідуальну територію, там ніколи не побачити звичної черги, коли стоїть натовп людей близько один до одного. Люди в черзі стоять на відстані один від одного, особливо у банках тощо. Американські бібліотекарі ніколи не повчають читачів; якщо ти користуєшся комп'ютером і підійшов читач, а поряд немає вільних, то необхідно через 15 хвилин звільнити його.

В бібліотеках враховуються всі дрібниці, все спрямовано на задоволення потреб користувачів, створення комфортних умов для них. Як правило, університетські бібліотеки працюють з 8 – 9 години ранку і до опівночі. Під час сесій бібліотеки можуть бути відчинені цілодобово і зачинені під час канікул, або працювати за скороченим графіком. Це стосується і літнього періоду. Саме раціональна система обслуговування дозволяє це забезпечити. У вечірні години в бібліотеці залишається всього декілька бібліотекарів, що видають літературу додому та чергують на вході в бібліотеку, не допускаючи не санкціонованого винесення літератури. Решта приміщень бібліотечного персоналу зачинена. В американських бібліотеках кімнати персоналу знаходяться за легкими перегородками, поряд із фондами. Також в університетських бібліотеках традиційно відведені кімнати для колективних занять як студентів із викладачем, так і для груп студентів; таких кімнат декілька, вони мають необхідні технічні засоби: комп'ютери, проектори, дошки тощо.

В університетських бібліотеках викладачу дозволяється відібрати літературу для свого курсу і відкласти її на семестр, а це від 100 до 200 книг, що полегшує роботу студентам, яким не треба працювати з каталогом. Більшість статей до курсу з періодики, окремих частин з книг конвертується в електронний вигляд і надається доступ до їх повних текстів, вони відображені в електронному каталозі.

Інформаційні технології дозволяють сьогодні більшість бібліотечних послуг отримувати вдома. Так, можна користуватись електронним каталогом, замовити видання і прийти коли їх підберуть, подовжити термін користування документами, мати доступ до повнотекстових електронних баз даних, а їх кількість щороку зростає. Так, в бібліотеці Іллінойського університету Урбани-Шампейн 10 млн документів на традиційних носіях і 12 млн електронних ресурсів. Як правило, методичні розробки, поради та списки рекомендованої літератури до курсу завжди є в електронному варіанті та доступні студентам. Можна отримати відповідь бібліотекаря на будь-яке запитання через Інтернет.

У відділі слов'янської та європейської літератури Іллінойського університету Урбани-Шампейн (Slavic and European Library), в якому налічується понад 700 тис. видань і який є третьою колекцією у США, здійснюється віртуальне обслуговування в режимі реального часу¹⁰. Читач може задавати питання і бібліотекар у режимі чату зразу шукає відповідь на різних сайтах у всьому світі та надає її користувачу. Цим можна користуватись і українським бібліотекарям.

В цій бібліотеці є спеціальна дошка питань (Question Board), де читач може анонімно задати будь-яке питання і отримати відповідь від персоналу, подібною послугою можна скористатись і на сайті бібліотеки. Також в бібліотеці є спеціальний центр для розвитку кар'єри, в якому зібрані різні посібники (як написати інтерв'ю, як влаштуватись і знайти роботу) та багато різних довідників з адресами фірм, організацій, установ. Бібліотека один раз на місяць проводить тренінги з цього питання.

¹⁰ Slavic Virtual Reference Service

<http://www.uflib.ufl.edu/hss/ref/chat/chafsoftware.html>

Вони користуються попитом серед користувачів і допомагають їм знайти роботу.

В американських бібліотеках останнім часом відбуваються зміни щодо системи обслуговування: читачі все активніше використовують бібліотечні послуги віртуально, а не приходять до бібліотеки.

Бібліотеки державних і приватних навчальних закладів відрізняються тим, що в останніх створенні більш комфортні умови, «домашня» атмосфера, більше технічних засобів і можливостей, індивідуальний підхід, але коштує річне навчання в державному вузі від 6 до 11 тис. доларів на рік, а в приватному – 25–30 тис. доларів і більше. Хоча, на нашу думку, бібліотеки державних навчальних закладів майже не відрізняються від приватних і українським бібліотекам тільки залишається дійсно позаздрити створеним умовам і можливостям роботи бібліотек вузів у США.

Заслуговує на увагу той факт, що американські колеги не мають такої розгалуженої бібліотечної статистики. Вони не обліковують такі показники, як кількість читачів, відвідувань, книговидач. На рівні конкретної бібліотеки можна дізнатися лише про кількість виданої літератури додому. Зведених даних у США про кількість читачів, відвідувань, книговидачі не існує. Основні статистичні дані по бібліотеках: обсяг фонду, бюджет, персонал. Певно, тому американські колеги і зосереджують увагу на якості обслуговування, задоволенні потреб читачів, а не на кількісних показниках, за якими українському бібліотекарю інколи не видно конкретного читача з його потребами. Вивчення якості обслуговування здійснюється шляхом анкетування читачів, що є підставою для поліпшення роботи.

Управління бібліотекою, фінансування, персонал

Автоматизація бібліотечних процесів зумовила зміни в адміністративній управлінській структурі бібліотек, що стала характеризуватися меншою кількістю рівнів адміністративної ієрархії. Адміністративні структури в системі університетських бібліотек – це одне із ключових питань їх зростаючого значення. Саме вони контактують із керівництвом учбового закладу,

створюють імідж установи, займаються фандрейзингом, що є основним у діяльності, бо інколи гранти і фандрейзинг дозволяє залучити значні додаткові кошти. В Америці цим займатися престижно і жодна бібліотека не ігнорує цей напрям роботи. Концепція цільового, функціонального та проектного підходу до управління в бібліотеках набула особливого поширення останнім часом.

Бібліотеку очолює директор. Він визначає загальну місію, стратегію і політику роботи бібліотеки, у тому числі фінансову. В цьому йому допомагає відділ планування та бюджету. Дорадчим органом є Рада, що включає членів з числа професорів, викладачів та почесних професорів, які вже на пенсії. Її рішення не є обов'язковими для директора і він має право також самостійно вирішувати питання щодо роботи бібліотеки. Основні питання, що враховуються при оцінці роботи університетської бібліотеки адміністрацією університету: чи відповідає фонд бібліотеки учбовим програмам, чи достатній штат бібліотеки для ефективної роботи, наскільки ефективно організовані фонди, чи дозволяє бібліотечне та технічне обладнання забезпечити якісне обслуговування та перспективні плани, які відносини складаються між професорсько-викладацьким персоналом та адміністрацією бібліотеки, чи достатні обсяги фінансування бібліотеки, чи залучаються додаткові кошти шляхом отримання грантів та фандрейзингової діяльності, чи бере участь бібліотека у кооперації роботи з іншими бібліотеками штату, регіону тощо.

Керівництво на рівні відділів та факультетських бібліотек організує відповідний напрям діяльності, вирішує питання комплектування персоналу, розглядає офіційні скарги, спори що виникли в університеті, бібліотеці, обговорює колективні трудові угоди, узгоджує вимоги федерального керівництва та вузу. Останнім часом значно зросла кількість досліджень, різних інформаційних матеріалів щодо розвитку бібліотек, активізувалися процеси кооперації, автоматизації та комп'ютеризації, що вимагає збільшення керівних кадрів.

Ера Інтернет-технологій кардинально змінила систему управління, оперативність, доступність та швидкість доведення інформації до колективу. В університетах вся інформація,

починаючи із стратегічних планів, річних та планів структурних підрозділів, бюджету і закінчуючи наказами директора, розміщена на сайті бібліотеки. Оперативне інформування колективу здійснюється шляхом електронної пошти. Це дозволяє підвищити ефективність керівництва. Наприклад, на запрошення директора бібліотеки Іллінойського університету Урбани-Шампейн Паули Кауфман (Paula Kaufman) ми взяли участь у звітній нараді з підведення підсумків роботи за минулий рік та визначення пріоритетів на наступний рік. Ми були здивовані оперативністю. Нарада тривала 45 хвилин. Там не було звичних для нас довгих звітів та обговорень. Директор оперативно за 5 хвилин надала загальну характеристику, потім було обговорення та визначення пріоритетів. На наше запитання: як вдалося оперативно розглянути такі кардинальні питання, ми почули відповідь, що із звітом директора і відділів всі ознайомилися на сайті, всі питання вирішені електронною поштою, а на цій нараді лише підведені загальні підсумки.

Пояснення Паули Кауфман щодо фінансування бібліотеки були такими: річний бюджет бібліотеки в межах 30 млн доларів. А це 30% – коштів від штату Іллінойс, 30% – від плати за навчання, 30% – гранти та спонсорська допомога, 10% – з інших джерел. Витрати розподіляються таким чином: 30% (11 млн доларів) – на формування фонду, 60% (15-16 млн доларів) – на оплату персоналу, а решта – на управління тощо. Якщо передбачається придбання техніки, меблів, то це фінансується окремо. Наприклад, раз на три роки в бібліотеці змінюють всі комп'ютери, а їх в бібліотеці 700. На наше питання, чому їх не модернізують, нам відповіли, що в умовах стрімкого розвитку комп'ютерних технологій дешевше купити нові, ніж модернізувати старі. Списані комп'ютери передаються до шкіл, інших бібліотек або студентам, які не мають можливості придбати комп'ютер.

Бюджет бібліотеці виділяється один раз на рік і отримується однією сумою на початку року. Він не закріплюється за статтями витрат, як в Україні. Як правило, бюджет формується за такими принципами: «з нуля» або «орієнтація на витрати попереднього року». У першому варіанті бюджет формується відповідно до поточних потреб, у другому – виходячи із

попередньої практики. Формування бюджету відбувається знизу вгору. Структурні підрозділи визначають свої потреби, передають їх адміністрації з урахуванням поточних витрат, реалізації необхідних проектів та довгострокових завдань. Процес узгодження бюджету є довготривалим, тому його планування на наступний рік починається на початку попереднього року. Завдання директора – ретельно опрацювати бюджет і обстоювати його на різних рівнях. Останнім часом змінюються пріоритети у бюджеті, деякі послуги у зв'язку із поширенням інформаційних технологій оплачуються окремо, наприклад каталогізація та доступ до OCLC, баз даних, кооперація деяких процесів з іншими бібліотеками, послуги фірм у комплектуванні тощо, що призводить до скорочення кадрів та витрат на персонал. Визначені витрати бюджету обговорюються на дорадчій Раді у складі до 10 осіб, але директор має право сам вирішувати як витратити кошти. Із прикладом плану бюджету та його виконанням можна ознайомитися на сайті¹¹.

Місія директора бібліотеки, за словами Паули Кауфман, – забезпечити фінансове та політичне майбутнє бібліотеки. Щорічно директор зустрічається з деканами факультетів і дорадчими радами, що є на факультетах, з'ясовує потреби, знайомиться із ситуацією, визначає стратегію, фінансові потреби. 25–30% робочого часу директора присвячено фандрейзинговій діяльності. Він виконує дві ролі: знайти і визначити тих, хто може бути спонсорами та переконати надати кошти бібліотеці; підтримувати відносини з тими, хто вже допомагав, при цьому без урахування того чи планує спонсор і надалі допомагати. За словами Паули Кауфман, їй приємно працювати із спонсорами, вона постійно з ними спілкується, виступає перед грантодавцями та спонсорами, перебуваючи в інших містах обов'язково відвідує тих, хто допомагав, керує роботою товариства «Друзі бібліотеки». У відділі розвитку і зв'язків з громадськістю працює 6 осіб, які забезпечують роботу із спонсорами. Видається щоквартальний бюлетень «Freiendscript». Ця діяльність відображена на сайті¹². Відділ планує роботу, аналізує і займається

¹¹ <http://www.library.uiuc.edu/administration/planningbudget.html>

¹² <http://www.library.uiuc.edu/friends>

пошуком спонсорів, працює з ними, здійснює заходи щодо подяки та інші заходи. В результаті бібліотека має колосальні кошти. Наприклад, родина Симпсонів – Роберт і Джуаніта (Robert and Juanita Simpson), пожертвували для сектора рідкісних книг 1,5 млн доларів, про що сповіщається на меморіальній дошці цього відділу. Підписано угоду із спонсором, який виділяє 100 тис. доларів на придбання книг, що передбачено акцією з придбання 10-ти мільйонної книги. Вона проведена разом із щорічною вечіркою для спонсорів бібліотеки. Також в університеті є спеціальний відділ, що займається роботою тільки із грантодавцями в межах університету, але вони готують проекти і для бібліотеки. Діяльність бібліотек США, спрямовану на залучення додаткових джерел фінансування, доцільно було би наслідувати й українським бібліотекам. Їх досвід та технологія роботи описана у посібниках з фандрейзинга [2–5; 11].

Система фінансування у приватних вузах дещо інша. Так, у бібліотеці Амес Іллінойського Вестлейн університету 90% бюджету – за рахунок плати за навчання і 10% – гранти та спонсорська допомога. Директору надано більше свободи щодо витрачання коштів, якщо в державних вузах необхідно проводити тендери, то у приватних – ні. При будівництві нового приміщення бібліотеки залучались спонсори. Цікавий факт: коли родині Амес – Чаку та Джей (Ames – Chuck and Jay) запропонували надати на будівництво бібліотеки 15 млн доларів, то Чак відповів, що 7 млн доларів я можу дати й сам, а про решту я мушу порадитись із дружиною. І ця допомога була отримана, всього на будівництво було витрачено 27 млн доларів. Зараз бібліотека має назву на честь родини – The Ames Library Illinois Wesleyan University, яка надала кошти на будівництво. Така бібліотека була побудована у вузі, в якому навчається 2000 тис. студентів і працює 175 викладачів, 11 бібліотекарів, один з яких утримується із спонсорської допомоги. Побудована бібліотека вражає як архітектурою, дизайном, так і технічними можливостями та оснащенням. З місією, планами та бюджетом бібліотеки можна також ознайомитися на сайті¹³.

¹³ <http://www.iwu.edu>

Вимоги до бібліотечного персоналу в США відрізняються від українських. Так, керівні посади, а також так звані академічні, що вимагають професійних знань, повинні займати фахівці, які мають наукову ступінь або магістри. Решта кадрового складу бібліотек – це працівники, які не мають професійної освіти та студенти. Вони займаються розстановкою фонду бібліотеки, іншими процесами. Це дозволяє, по-перше, високо оплачувати працю професіоналів; по-друге, заощаджувати кошти на оплаті тих робіт, що можуть виконувати працівники без спеціальної бібліотечної освіти. Такий підхід дозволяє справедливо оплачувати працю. Вимоги до професіоналів дуже високі, вони повинні проводити дослідницьку роботу, готувати проекти, постійно підвищувати свій професійний рівень, публікуватись у професійній пресі, відвідувати конференції (іноді навіть за власний рахунок) і виступати на них, брати участь у заходах щодо безперервної освіти тощо.

Американським бібліотекарям притаманна вузька спеціалізація за окремими функціями – комплектування (фахівці з окремих галузей знань), каталогізація, інформаційні технології, довідкова робота тощо. Кількісний склад персоналу визначається директором, відповідно до потреб, інколи з урахуванням кількості студентів, існуючої практики роботи бібліотеки. Директор може вводити додаткові посади, виходячи з потреб. Показників навантажень на одного бібліотекаря, як в Україні, у США не існує. Для прикладу наведемо склад персоналу бібліотеки Іллінойського університету Урбани-Шампейн: всього в бібліотеці працює понад 517 осіб у 42 структурних підрозділах, з них 112 посідають академічні посади, 25–30 виконують різні роботи в офісах, решта – працівники, які не мають спеціальної бібліотечної освіти і працюють повний або не повний робочий день.

Традиційно в США не встановлюються посадові оклади на державному рівні, вони визначаються безпосередньо в бібліотеках. Як правило, управління заробітною платою включає три частини: визначення загального бюджету заробітної плати; складання шкали зарплати; планування підвищення зарплати та матеріального заохочення, соціальні гарантії. З метою попередження конкуренції на ринку праці, керівництво бібліотеки

вивчає статистичні дані щодо заробітної плати, підготовлені Американською бібліотечною асоціацією та надруковані у професійній пресі, і готує шкалу зарплати по кожній позиції бібліотечного персоналу. Бібліотечна громадськість слідує за цим процесом і на сьогодні створено механізм об'єктивного регулювання заробітної плати відповідно до кваліфікації. Шкала заробітної плати кожної посади пов'язана з ієрархією посад. На кожній посаді передбачена мінімальна та максимальна шкала. Розмір заробітної плати переглядається щорічно. Зарплата професіоналів та працівників, що не мають спеціальної освіти, значно відрізняється. В деяких вузах зарплата персоналу бібліотек прирівнюється до зарплати професорсько-викладацького штату, що дає змогу значно підвищити оклади бібліотекарів-фахівців. Існує також проблема, пов'язана з тим, що деякі посади, які обіймають чоловіки, оплачуються вище. Останнім часом це є підставою для дискусій у професійній пресі. Відсутність централізованого державного регулювання заробітної плати бібліотекарів вимагає їх та бібліотечні асоціації проводити заходи щодо боротьби за свої права на підвищення оплати праці, що детально висвітлюється у статті Н. Ю. Золотової [13].

Систему підвищення кваліфікації, допомогу в пошуку роботи, дотримання прав бібліотекарів і рівних умов праці забезпечують бібліотечні асоціації, дорадчі ради бібліотек та ради попечителів, бібліотечні школи та учбові заклади. Професійне життя американських колег досить активне та різноманітне як на регіональному, так і на федеральному та національному рівнях.

Публічні бібліотеки

Історія розвитку публічних бібліотек США свідчить, що вона бере початок у Бостоні з 1854 року, коли була створена перша публічна бібліотека, яка фінансувалась із місцевого бюджету та місцевою громадою. Вона була відкрита і доступна для всіх. Потім були відкриті бібліотеки у Нью-Йорку та інших містах.

Відкриття публічних бібліотек мало на меті забезпечити доступ до знань для всіх. Велику роль у становленні публічних

бібліотек, визначені їх стратегії відіграла Американська бібліотечна асоціація та діяльність Ендрю Карнегі – філантропа, який не тільки надавав кошти на відкриття публічних бібліотек, а й заохочував місцеву громаду брати участь у їх відкритті. Умовою відкриття бібліотеки Е. Карнегі та надання ним фінансової допомоги було те, що половину коштів фінансує він, а решта збирається серед місцевої громади. Таким чином була відкрита публічна бібліотека у Пітсбургу – бібліотека Карнегі (Carnegie Library of Pittsburgh), з досвідом якої та деяких інших я мала нагоду ознайомитися, перебуваючи у США.

Основне завдання публічних бібліотек вже декілька століть є незмінним: забезпечити доступ до знань, надання бібліотечних, а сьогодні ще й інформаційних, послуг усім без винятку верствам населення, залучення до читання і отримання знань усіх від молодих до людей похилого віку, тобто реалізація принципу «навчання протягом усього життя».

Палітра публічних бібліотек у США досить різноманітна – від великих гігантів до маленьких. Невеликі населені пункти обслуговуються бібліобусами. Основний принцип американських бібліотек – будь-яка потреба на книгу та інформацію повинна бути задоволена. Бібліотеки об'єднуються, координують свою роботу, щоб задовольнити всі потреби читачів. Особлива увага приділяється пріоритетам місцевої громади, вивчаються її інтереси. США – багатонаціональна держава, тому від компактно проживаючих національностей поблизу публічної бібліотеки залежить визначення її пріоритетів. Останнім часом публічні бібліотеки, як і в цілому у США, намагаються забезпечити рівні умови життя людям із фізичними та іншими обмеженнями. Для цього реалізуються різні програми щодо обслуговування цих категорій, створюються відповідні умови (наприклад, доріжки для заїзду людей на візочках, спеціальні комп'ютерні місця для людей із фізичними та іншими обмеженнями тощо). На відміну від українських бібліотек у США не існує мережі дитячих бібліотек, але всі публічні бібліотеки обслуговують дітей.

Бібліотечні фонди

Загальна вимога до фондів публічних бібліотек – універсальність, задоволення освітніх і дозвіллевих потреб користувачів. Тематичний діапазон фондів досить широкий: від фундаментальної наукової літератури до учбових посібників та пізнавальної, художньої літератури. Архітектурні комплекси публічних бібліотек, перш за все сучасних, створені з урахуванням необхідності забезпечення вільного доступу до фонду, тому в них багато простору. Як правило, фонд розташований на великих площах, де стоять стелажі без звичних для України маленьких читальних залів. Цікавий і підхід до розташування фонду. Американці дуже цінують свій час і тому на першому поверсі, ближче до входу, завжди представлена художня література – детективи, фантастика, любовні романи; аудіо та відеокасети, CD-ROM; поточна періодика. Слід зазначити, що бібліотеки мають досить великі колекції аудіо, відеокасет, CD-ROM і вони видаються додому. Ця послуга користується значним попитом. У зв'язку з тим, що бібліотеки повинні забезпечити всі верстви місцевої громади відповідно до її інтересів та уподобань, тут представлені книги для осіб з різним рівнем освіти, пенсіонерів, домогосподарок, дітей різного віку, спеціальна література для сліпих тощо. Розвиток комп'ютерних технологій вимагає доступу до різноманітних баз даних, мережі Інтернет, що сприяє розширенню інформаційних можливостей бібліотек.

Як правило, публічні бібліотеки мають електронні каталоги, а також об'єднуються з іншими, що розташовані поряд, з метою розширення їх можливостей. Широко застосовується система доставки літератури з інших бібліотек шляхом кооперації, спільного використання бібліотечних ресурсів регіону.

Бібліотечне обслуговування

Традиційно основною метою американських публічних бібліотек була видача літератури додому. Сьогодні кардинальні зміни відбулись із введенням Інтернет та комп'ютерних технологій. Механізм обслуговування в публічних бібліотеках не відрізняється від університетських. Видача здійснюється за

допомогою комп'ютерів, паперовий варіант, звичний для українських бібліотекарів, відсутній. Повернути книги можна як безпосередньо в бібліотеці, так і в будь-який зручний для читача час у скриньки, що стоять повз бібліотек та обабіч доріг, до речі, книга із скриньки буде доставлена до бібліотеки фондоутримувача і знята з формуляру читача.

Черг, як правило, немає. Але читачів у публічних бібліотеках багато і традиційно сюди приходять родинами. Це своєрідний ритуал. Дітей можна залишити у дитячому відділі, і поки батьки вибирають собі книги, то діти спілкуються з бібліотекарем, проводяться ігри (насамперед популярні комп'ютерні). Цікаво було спостерігати картину, коли діти розмальовують знайомі для нас дитячі альбоми для розфарбування не олівцем, а на комп'ютері. У дитячій частині бібліотеки все створено для дітей – окрім літератури багато іграшок, ігор, комп'ютерів. Це своєрідна країна для дітей.

Серед американських бібліотекарів дискутується питання щодо того, чи потрібно проводити для дорослих лекції, зустрічі, вечори, але ні в кого не виникає питання чи потрібно працювати з дітьми. Ця робота в бібліотеках дуже копітка і вимагає індивідуального підходу, пов'язана з необхідністю створювати спеціальні програми, посібники. Особлива увага приділяється роботі з дітьми, які мають обмежені можливості: сліпими, глухими тощо. У навчанні використовуються нові технології на основі мікрокомп'ютерів, відео, телевізорів, іншої техніки, надається доступ до баз даних, мережі Інтернет. Багато проєктів публічні бібліотеки реалізують задля забезпечення всіх рівнів освіти і в цьому уряд та суспільство вбачає основну роль бібліотек, передусім це стосується незахищених верств населення. Для дітей, молоді проводиться багато розважальних заходів. Ті декілька заходів, у яких я мала нагоду взяти участь, були саме для дітей. Американці зазвичай масові заходи проводять поза межами бібліотеки у парках або інших громадських місцях, навколо бібліотеки. «Запрошуємо до читання всіх американців» («Welcome to Read Across America») – таку назву мало свято для дітей, що проводилося публічною бібліотекою м. Урбани з метою їх залучення до читання. У парку відбувалося багато конкурсів, читань з дітьми, коли біля волонтера, а це

характерно для США, сідають колом діти і вони читають якусь книжку. Учасників було дуже багато, все здійснювалось у вигляді гри. Діти отримували папірець, на якому їм наклеювали наліпки про участь у конкурсах, потім були призи, сувеніри. Поряд стояв бібліобус, куди можна було всім зайти і поспілкуватися з бібліотекарем. Подібні заходи – це також створення відповідного іміджу бібліотеки. Початок літнього читачького сезону для дітей бібліотека Карнегі в Пітсбургу розпочалося з проведення свята літнього читання (Summer Reading). Тут також було багато розваг для дітей. Свято проходило навколо бібліотеки, де були виставлені намети, столи, проводилися лотереї, ігри, розіграші, танці, роздавалися дитячі книжки, виступали спонсори тощо.

Публічні бібліотеки – це своєрідні інформаційні центри, де можна дізнатися про всі події, що відбуваються в місті. В бібліотеках створено такі куточки, куди різні організації, установи приносять свою рекламу і складають на стендах, а люди її можуть брати. Тут також є інформація про культурні заходи в місті. Зазвичай у США дуже багато розповсюджується різноманітних рекламних матеріалів. Бібліотека виступає посередником. Вона також розробляє багато власних рекламних матеріалів, що сприяє її іміджу.

В бібліотеках створена доброзичлива атмосфера, конфліктних ситуацій під час мого відвідування бібліотек не було. Дизайн, обладнання, внутрішнє оформлення – все спонукає до спокою, задоволення. Створена затишна домашня атмосфера. Відчувається турбота і про персонал бібліотек. Для них є кімнати відпочинку, прийняття їжі (з мікрохвильовою піччю, іншою побутовою технікою).

Американські бібліотекознавці вважають, що необхідно забезпечити рівний доступ до бібліотечних послуг всім верствам населення, тому послуги бібліотек повинні бути безкоштовні, окрім копіювальних послуг. У США безкоштовними є комп'ютерні та Інтернет-послуги, доступ до баз даних, доставка книг з інших бібліотек штату тощо. Як правило, публічні бібліотеки фінансуються з місцевих бюджетів, частково з федеральних, реалізують різні програми і проекти, які фінансує замовник, грантодавець або спонсор. Кожна бібліотека залучає додаткові

кошти. Скрізь є товариства «Друзі бібліотеки», які збирають для неї кошти у місцевої громади, спонсорів. Практикують у бібліотеках постійно або періодично проводити продаж списаних книжок та наданих для продажу читачами. У деяких бібліотек існують проблеми з фінансуванням, але в США ретельно розроблена система захисту прав бібліотек, що допомагає їм обстоювати свої права.

КООПЕРАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

Світове бібліотечне співтовариство давно зрозуміло, що кооперація дає змогу значно скоротити витрати бібліотек на традиційно бібліотечні процеси, що повторюються у більшості із них. Такими є створення каталогів та обробка літератури. Кооперація бібліотек у цьому напрямі на загальнонаціональному рівні дозволяє заощаджувати колосальні ресурси в масштабах держави. Це давно зрозуміли американські бібліотекарі, які мають великий досвід кооперації роботи з обробки літератури в бібліотеках. У середині минулого століття бібліотеки США почали кооперацію на рівні окремих штатів і поступово вирішили це питання на рівні держави, з подальшим просуванням до світових масштабів. Для цього створено он-лайнний комп'ютерний бібліотечний центр (Online Computer Library Center – OCLC), що сьогодні виконує функції світового каталога.

А починалося все з розробки комп'ютерних програмних продуктів і узгодження обмінних форматів, що дозволяло, використовуючи різні програми, обмінюватися даними. Для цього було розроблено обмінний формат MARC, що дозволило бібліотекам на кооперативних засадах здійснювати обробку книги один раз у масштабах держави, а решті бібліотек запозичувати бібліографічні записи. Ідея до примітивності проста. Хто отримує першим книгу, той і формує бібліографічний запис, що подається в центр OCLC. Його основне завдання – збір бібліографічних записів від бібліотек і надання можливості їх використовувати всім іншим бібліотекам. Сьогодні доступ надається в он-лайнному режимі.

OCLC створено у 1967 році шляхом об'єднання університетських бібліотек, а вже у 1971 році розроблена і введена

загальна електронна система каталогів, якою сьогодні користуються в усьому світі. З 1979 року OCLC введено систему міжбібліотечного абонементу. Центром за цей час видано з 928 бібліотек 127 млн замовлень. У 1991 році започатковані послуги пошуку за електронним каталогом, яким зараз користується 20035 бібліотек.

OCLC сьогодні найбільший у світі бібліотечний кооператив, що допомагає обслуговувати користувачів, надаючи електронний доступ до знань на основі інноваційних технологій та співпраці з різними бібліотеками. OCLC – некомерційна організація, що обслуговує 43559 бібліотек 86 країн. Каталог OCLC (WorldCat database) має 49 млн каталожних записів, створених бібліотеками всього світу, що відтворюють інформацію про книги за 4000 років 400 мовами. Кожні 12 секунд до каталогу приєднується новий запис.

До OCLC поступово залучаються все нові і нові держави. Перед приєднанням до OCLC держава повинна на національному рівні виробити політику кооперативної обробки документів. Декілька років тому до OCLC приєдналися бібліотеки Китаю. Досягнення американських колег у бібліотечній справі вражають і ми їх сприймаємо як багатовіковий досвід. Враховуючи час, витрачений американськими бібліотекарями на вирішення глобальних бібліотечних проблем, вражає те, що за такий короткий термін були вирішені кардинальні проблеми розвитку бібліотечної галузі. Наведені дані розвитку OCLC підтверджують це.

Вже минуло 12 років з дня проголошення незалежності України. Не будемо применшувати досягнення бібліотек за роки незалежності, вже багато зроблено у царині впровадження комп'ютерних технологій, але у порівнянні з американськими темпами ми розвиваємося досить повільно. І перш за все повільний розвиток зумовлений відсутністю загальнонаціональних стратегій та пріоритетів. Українські бібліотеки ще розвиваються кожна окремо, хоча фахівці вже усвідомлюють, що кооперація – це перспективний напрям, за яким майбутнє. Розробка UKRMARC є підтвердженням тому. Для цього створена міжвідомча робоча група, в якій представлені найбільші бібліотеки. Роботи розпочато у 2001 році, презентації перших

результатів із створення формату проведено на двох науково-практичних конференціях восени 2002 року [32]. Напрацьовані матеріали формату представлено на Інтернет-сайті Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського¹⁴. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про затвердження Державної програми розвитку культури на період до 2007 року» № 1235 від 6 серпня 2003 року, в якій передбачені роботи із створення бібліотечних стандартів (форматів) та центру корпоративної каталогізації, запровадження технологій доставки документів. У програмі також передбачено фінансування цих робіт. Будемо сподіватися, що програма виконуватиметься, і її не спіткає доля багатьох прийнятих програм, що, на жаль, не виконуються. А тим часом найбільші бібліотеки узгоджують формати, окремі бібліотеки експериментують у створенні кооперативних каталогів. Об'єдналися Кіровоградська, Вінницька, Черкаська ОУНБ і створюють Центрально-український кооперативний каталог, Донецька ОУНБ та бібліотеки вузів регіону також працюють над створенням корпоративного каталога. Але, ці питання повинні вирішуватися на загальнонаціональному рівні і якомога швидше, щоб Україна ввійшла повноправним членом до світового інформаційного середовища. Кооперативні засади загальнонаціональної каталогізації дозволять заощадити колосальні фінансові ресурси, що давно зрозуміли фахівці у багатій Америці. Хоча, можливо, тому і багатій, що вміє заощаджувати та раціонально використовувати ресурси держави.

США – демократична держава, в якій громадськість вирішує питання розвитку держави. Саме тому там велику роль відіграють такі громадські організації та об'єднання громадян, що здійснюють політику в державі, як Американська бібліотечна асоціація, що визначає загальну стратегію та захист прав бібліотек¹⁵.

Якщо прикладом загальнонаціональної кооперації є центр OCLC, то регіональної – інформаційно-бібліотечна мережа штату Іллінойс (ILLINET), створена у 1965 році згідно з зако-

¹⁴ www.nbu.gov.ua/library/ukrmarc.html

¹⁵ Детальніше про OCLC: www.oclc.org

нопроектом, запропонованим директором бібліотеки штату Іллінойс і прийнятим законодавчим органом штату.

Закон про бібліотеки штату Іллінойс встановив, що функціями бібліотеки штату, основна служба якої – ILLINET, є удосконалення і розвиток мережі публічних, академічних, шкільних та спеціальних бібліотек штату, забезпечення їх ефективної співпраці у використанні ресурсів.

ILLINET – неприбуткова організація. Керівництво ILLINET здійснюється Наглядним бібліотечним комітетом, до якого входять представники різних бібліотек. Вони визначають політику ILLINET. Створено також Спеціальний комітет з автоматизації, що вирішує три завдання: допомога у вирішенні специфічних проблем комп'ютеризації бібліотек; пошук джерел фінансування та підтримка баз даних; розроблення пропозицій щодо подальшого розвитку автоматизованих функцій та послуг мережі ILLINET.

Учасники мережі отримують такі послуги: доставка документів; довідково-інформаційне обслуговування; бібліографічний доступ до OCLC та інших комп'ютерних мереж; спільний розвиток фондів; підготовка кадрів та підвищення кваліфікації. Мережа ILLINET забезпечує єдину політику щодо об'єднання бібліотек та спільного використання їх ресурсів у штаті.

Бібліотечна мережа ILLINET надає послуги для 4000 бібліотек (академічних, публічних, шкільних та спеціальних), що є її членами. Послуги також отримують керівництво штату та офіційні установи.

У штаті Іллінойс працює декілька центрів, що об'єднують різні типи бібліотек і обслуговують декілька районів. Всього таких центрів у штаті 12. Один із них – бібліотечна система Лінкольн Трейл (Lincoln Trail Library System – LTLS), що утримується за рахунок місцевого бюджету, грантів та спонсорської допомоги, я відвідала. Вона обслуговує 430000 користувачів у 9 районах штату. Членами LTLS є 124 бібліотеки – 7 академічних, 53 публічних, 46 шкільних та 17 спеціальних. Всього система обслуговує 290 бібліотечних приміщень. Вона виконує декілька функцій. Надає доступ до Linc Online Catalog, що включає 1,8 млн видань та інших документів з 85 бібліотек штату. Центр каталогізації надає можливість копіювати записи з

Linc Online Catalog. На особливу увагу заслуговує система доставки документів. Користувачі бібліотек-учасників мають доступ до спільного Linc Online Catalog і можуть із своєї бібліотеки замовити будь-яку книгу з бібліотеки-учасниці. Протягом 1–3 днів замовлена книга буде доставлена замовнику. Для цього щоденно за спеціально розробленим маршрутом між 124 бібліотеками курсують три машини з доставки та повернення книг. LTLS надає також on-line доступ до інших баз даних – ILLINET, довідкових ресурсів, повнотекстових баз даних, проводить консультації, навчання фахівців, тренінги, семінари, відео-конференції. Бібліотеки спільно визначають до яких баз даних підключитися, щоб отримати пільги з оплати, отримують інформацію про нові книги в он-лайнному книжковому клубі (Online Book Clubs). Одним із завдань бібліотечної системи є лобювання інтересів бібліотек в органах влади та захист їх прав. LTLS має важливе значення для регіону, бо від координації виграють читачі та бібліотекарі.¹⁶

Перед бібліотеками всього світу стоїть проблема наявності вільного місця для розташування фонду. Підхід американських колег щодо вирішення цієї проблеми потребує наслідування. Вони створили об'єднання різних бібліотек, що діє на членські внески і збирає науково цінну літературу, виконуючи функції депозитарію для бібліотек Північної Америки. Це – Центр бібліотек науково-дослідних установ (The Center for Research Libraries) в Чикаго, що об'єднує 92 бібліотеки. Фонд центру 4 млн документів з електронним каталогом і можливістю використання його ресурсів для бібліотек – членів центру безкоштовно, а для решти з оплатою послуг¹⁷.

Публічні бібліотеки США створюють різноманітні проекти щодо об'єднання бібліотечних ресурсів, здійснюють пошук можливостей для їх фінансування. Ось лише деякі приклади об'єднань публічних бібліотек в різних регіонах. У 1999 році створено кооператив публічних бібліотек графства Хілсборо (Hillsborough County Public Library Cooperative), місією якого

¹⁶ Детальніше: www.lincolntrail.info

¹⁷ Сайт центру: <http://www.crl.edu>

було: допомога навчанню протягом усього життя, інформування населення, відкритий доступ до інформаційних ресурсів та мережі бібліотек, об'єднання громади та ресурсів бібліотек тощо. 24 бібліотеки увійшли до цієї корпорації, що обслуговують 900 тис. мешканців. Об'єднання бібліотек розширило можливості для використання інформаційно-бібліотечних ресурсів населенням регіону, дозволило створити спільний електронний каталог, сприяло обміну та доставці документів серед бібліотек-учасниць цього проекту.¹⁸

Іншим прикладом кооперації бібліотек є Альянс бібліотечної системи (Alliance Library System). Детально із цим проектом можна ознайомитися на сайтах¹⁹.

Проблеми кооперації роботи бібліотек сьогодні гостро стоять перед Україною. Знайомство із світовим досвідом кооперації діяльності бібліотек, можливо, допоможе фахівцям віднайти власні підходи до вирішення цих актуальних проблем. Наведені приклади кооперації свідчать, що шляхи розвитку у кожній державі можуть бути різними, основне – щоб був довгоочікуваний результат. Звичка пострадянських держав у всьому розраховувати на владу, можливо, і стримує процеси кооперації бібліотек, бо занадто довго ми чекаємо від влади розуміння того, що інформатизація бібліотечної сфери – запорука ефективного розвитку держави.

БІБЛІОТЕЧНА ОСВІТА

Система бібліотечної освіти у США значно відрізняється від європейської і, тим більше, від української. Це пов'язано з різними підходами до вищої освіти в цілому, у тому числі бібліотечної. Бібліотечна освіта у США започаткована Мелвілом Дьюї, який був ініціатором відкриття у 1887 році бібліотечної школи при Колумбійському університеті в Нью-Йорку. Активну роль у становленні бібліотечної освіти відіграла Американська бібліотечна асоціація. На сьогодні вона

¹⁸ Детальна інформація на сайті <http://www.hcplc.org/hcplc>.

¹⁹ <http://www.ilsdo.org/index.html>;

<http://www.alliancelibrarysystem.com/POP/index.cfm>.

сприяє не тільки розробленню вимог до бібліотечної освіти, стратегії та підходів до навчання, комплексу бібліотечних дисциплін, акредитації вузів, що готують бібліотекарів. Зараз у вищій бібліотечній освіті США є три рівні: бакалавра, магістра та доктора. В українській вищій освіті ці рівні відповідають чотирирічному навчанню без захисту диплому, п'ятирічному навчанню із захистом диплому та аспірантурі із захистом кандидатської дисертації. Вища бібліотечна освіта у США є складовою університетської освіти, а не вищою професійною освітою. Саме тому, у США особливу увагу приділяють не стільки отриманню самих знань, скільки необхідності спонукання студентів до пізнання та розуміння каналів комунікації, що можуть стати інструментами доступу до знань, самостійного їх отримання у процесі безперервної освіти. Теорія освіти протягом всього життя є актуальною для США. Американські фахівці дійшли висновку про необхідність інтегрування бібліотечної та інформаційної освіти, що й спостерігається останнім часом. Саме тому в учбових планах, окрім бібліотечних дисциплін, вводяться також дисципліни з інформатизації. Комітет з акредитації бібліотечних учбових закладів Американської бібліотечної асоціації розробив рекомендації щодо змісту магістерських програм бібліотечних шкіл:

розуміння ролі бібліотеки як виховного та інформаційного центру;

знання теорії комплектування, зберігання та організації бібліотечних фондів для їх використання;

знання інформаційних джерел і вміння допомогти читачу у пошуку необхідних документів;

знання основних принципів керівництва бібліотекою та організації інформаційних послуг.

Перебуваючи у США, я ознайомилася з навчанням студентів у бібліотечній школі Іллінойського університету в Урбані-Шампейн. Ця школа за рейтингом бібліотечної освіти посідає одне з перших місць у США. Окрім традиційної освіти, тут 10 років тому було вперше започатковано дистанційне навчання бібліотекарів. Всього навчається близько 600 осіб, з них 300 – на стаціонарі, 200 – дистанційно, 70 – навчаються у вихідні дні та близько 50 – готують до захисту дисертації. Щорічно навчається

понад 30 студентів з інших країн за різними програмами. Річна вартість навчання коштує 8 тис. доларів.

Система навчання у США відрізняється від української. Студенти повинні отримати загальну гуманітарну освіту та знання в бібліотечній галузі. На початку року в університеті друкується великий том, в якому перелічені всі курси, що викладатимуться в університеті у наступному році. Цю книгу можна отримати як в університеті, так і книжковому магазині в центрі міста. Студенти повинні за час свого навчання обрати самостійно дисципліни, які б вони хотіли опанувати. При цьому є перелік обов'язкових дисциплін і факультативних. В американських вузах багато часу надається студентам для самостійної освіти. Лекційні заняття у вузі також відрізняються від загальноприйнятих в Україні. Заняття поєднують невелику розповідь викладача щодо теми у вигляді презентації, як правило, з використанням комп'ютерів, відео та іншої техніки. До заняття студентам дається перелік літератури з теми, що потребує ознайомлення. На заняттях проходить обговорення теми та дискусія студентів і викладача. У переважній більшості студенти поділяються на невеликі групи, виробляють свій погляд на вирішення якоїсь проблеми і потім спільно обговорюють її. Таким чином, заняття проходять за активної участі студентів, що спонукає їх до творчості, роздумів, пошуку шляхів вирішення проблем з теми, що вивчається. Вражає те, що у США студент і викладач спілкуються як рівні, не відчувається бар'єра між ними. Як правило, студент з викладачем спілкується досить активно електронною поштою. Професор надсилає списки літератури до теми, проблеми, що будуть обговорюватися на наступному занятті тощо. Таким чином викладач керує процесом навчання і відбувається спілкування студентів у групі. Незвичною для нас є й атмосфера, що панує в аудиторії: студент має право, не питаючи викладача, виходити або заходити до аудиторії, приймати їжу, задавати будь-які питання викладачу тощо. В університеті створена домашня атмосфера. Для студентів є спеціальна кімната для приготування їжі з мікрохвильовою піччю, кавою, чаєм тощо.

Система навчання у США передбачає залучення до учбового процесу фахівців-практиків. Так, на лекціях Дейл Сілвер (Dale

Silver) майже на кожному занятті були презентації бібліотечних фахівців різних бібліотек. Наприкінці курсу студенти повинні розробити власну презентацію якоїсь теми. Вони проводяться обов'язково з використанням комп'ютерних технологій. Всі студенти повинні вміти готувати презентації з використанням комп'ютерної програми Power Point. У процесі навчання студенти повинні вміти стисло подати матеріал своєї презентації, що спонукає до аналітичного мислення. Було цікаво спостерігати за презентаціями студентів. Для їх підготовки вони використовували великий обсяг літератури, але саме аналітичне мислення давало змогу їм подати сутність проблеми або відповідної теми.

В університеті проходить багато різноманітних зустрічей з колегами з різних бібліотек, причому інколи вони приїжджають з інших регіонів. Студентам пропонуються виїзні заходи з відвідуванням бібліотек, проводяться дискусії тощо. Система бібліотечної освіти досить демократична. В кінці курсу всі студенти заповнюють анонімну анкету щодо оцінки викладача. І ця оцінка є об'єктивною, тому викладачі зацікавлені в якості викладання, бо незадовільна оцінка студентом може викликати неприємні моменти для викладача. Інколи викладачі на закінчення курсу запрошують своїх учнів додому на ланч, один з них я мала нагоду відвідати після закінчення курсу «Управління бібліотеками та менеджмент» професора Террі Вич (Terry Weech). Така дружня атмосфера між студентом та викладачем спонукає до отримання знань студентом.

Для дистанційної освіти в університеті створені всі умови і вона користується попитом, насамперед у тих, хто вже має роботу. Студенти дистанційного навчання збираються на двотижневу установчу сесію для знайомства. Потім через Інтернет студенти слухають лекції, які викладач читає безпосередньо в кімнаті для дистанційної освіти, а завдяки комп'ютерним технологіям студент ніби перебуває на лекції. Основною формою дистанційного навчання є чати. Один раз на рік такі студенти приїждять на сесію до університету.

МОРТЕНСОН-ЦЕНТР І МІЖНАРОДНІ БІБЛІОТЕЧНІ ПРОГРАМИ

The C. Walter and Gerda B. Mortenson Center for International Library Programs

У бібліотеці Іллінойського університету Урбани-Шампейн у 1991 році створено Мортенсон-центр для реалізації міжнародних бібліотечних програм за фінансової підтримки подружжя Мортенсон – Волтера та Герди. Українські фахівці добре знають цей центр. Більшість тих, хто проходив стажування у США з України, відвідував Мортенсон-центр. Чотири напрями, що забезпечує Мортенсон-центр, дають можливість фахівцям з різних країн ознайомитись із теорією і практикою бібліотечної справи у США. Першим напрямом є приймання у центрі протягом двох-трьох тижнів груп з різних країн з метою вивчення досвіду США, участі у семінарах, дискусіях, відвідування різних бібліотек США. Другим напрямом є приймання індивідуальних відвідувачів з інших країн за такими програмами американського уряду, як програма стипендій для аспірантів ім. Е. Маскі, програма для аспірантів та науковців ім. Фулбрайта, програма для фахівців і науковців «Сучасні проблеми» тощо. Третім напрямом є реалізація міжнародних програм, що сприяють налагодженню партнерських відносин між бібліотеками різних країн. Це можуть бути обмінні візити тощо. Четвертий напрям – забезпечення проведення лекцій, семінарів, тренінгів американськими фахівцями в інших країнах.

Створений наприкінці минулого століття Мортенсон-центр за цей час відвідали 600 бібліотекарів із 85 країн світу. Для українських фахівців Мортенсон-центр також забезпечує різноманітні програми.

В Іллінойському університеті в Урбани-Шампейн – третя у США за кількістю колекція слов'янської літератури. Саме тому вона дуже цікава була б українським фахівцям. Щороку влітку проводиться літня дослідницька лабораторія при відділі слов'янської літератури бібліотеки. Відбір учасників школи здійснюється на конкурсній основі та всі дослідники мають

можливість використовувати цей інформаційний ресурс. Програма діє з 1973 року, за цей період близько 2300 вчених із різних країн світу мали нагоду використовувати інформаційний потенціал слов'янської бібліотеки. Для дослідників, що беруть участь у літній дослідницькій лабораторії, є можливість також попрацювати у відділі бібліотекознавства, що може розглядатися як неоціненний скарб щодо теорії та практики бібліотечної справи у США та світі. Як уже зазначалося, у фонді бібліотеки Іллінойського університету налічується 22 млн документів, а слов'янська колекція включає майже 700 тис. книг, 92 тис. мікрофільмів, щорічна передплата журналів і газет – понад 4 тис. назв. У колекції переважають матеріали з гуманітарних та соціальних наук, всього 5% займають природничі науки. Особливе місце в колекції посідає багате зібрання з російської та української історії та культури²⁰.

Знайомство з американським досвідом спонукає до творчого підходу та впровадження інноваційних технологій у практику роботи українських бібліотек. Саме тому вважаю за необхідне українським фахівцям брати активну участь у програмах та конкурсах на стажування у США.

²⁰ Дізнатися про програми Мортенсон-центру та літню лабораторію можна на сайтах www.library.uiuc.edu/mortenson, <http://www.library.uiuc.edu/spx>.

Література

1. *Баррет Д.* Провідна роль бібліотеки Конгресу в системі бібліотек США // *Бібл. вісник.* – 2000. – № 6. – С. 30–32.
2. *Башун О.* Вплив маркетингу і фандрейзингу на трансформацію бібліотек / *Донец. від-ня наук. т-ва ім. Шевченка; ДОУНБ.* – Д.: УКЦентр, 1999. – 204 с.
3. *Башун О.* Маркетинг і фандрейзинг в бібліотеках: Бібліогр. покажч. / *Донец. від-ня наук. т-ва ім. Шевченка, ДОУНБ.* – Д.: УКЦентр, 2000. – 58 с. – Текст парал.: укр., рос. – Парал. тит. арк.: рос.
4. *Башун О.* Трансформація універсальної бібліотеки як культурно-інформаційного центру регіону: Автореф. дис... канд. пед. наук/ Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2001. – 18 с.
5. *Башун О.* Фандрейзинг або мистецтво збирання коштів: Наук-метод. рекомендації бібліотекам / *Донец. ОУНБ; Ред. Ю. О. Лебедева.* – Донецьк, 1998. – 103 с., вкл. обкл.: іл., табл. – Бібліогр.: С. 99–100 (32 назви).
6. *Бейліс Л., Ворона Ю.* Бібліотеці Конгресу США – 200 років // *Бібліотечна планета.* – 2000. – № 3. – С. 34–36.
7. *Библиотеки в американской системе ценностей // Библиотека и закон: Справочник.* – Вып. 9. – М., 2000. – С. 289–302.
8. *Библиотеки и библиотечное дело США: комплексный подход/ Под ред. В. В. Попова, канд. техн. наук.* – М.: Информсистема, 1992. – 296 с.
9. *Горбаченко Т.* Американська бібліотечна асоціація та її конференція // *Бібл. вісник.* – 1994. – № 5–6. – С. 5–6.
10. *Горбаченко Т.* Стажування в бібліотеках США // *Бібл. вісник.* – 1996. – № 1. – С. 13–15.
11. *Дригайло В. Г.* Основы управления библиотекой высшего учебного заведения // *В. Г. Дригайло, Е. В. Башун, В. Н. Волынец* – К.: Политехника, 2001. – 390 с.
12. *Загуменна В.* За тисячі миль від рідної землі (до 200-річчя бібліотеки Конгресу США) // *Вісн. кн. палати.* – 2000. – № 4. – С. 39–40.

13. *Золотова Н. Ю.* Библиотекари США в борьбе за повышение оплаты труда // Библиотеки за рубежом: Сборник. – М.: Рудомино, 2004. – С. 33–72.
14. Интернет-центры в публичных библиотеках: 3б. ст. / ДАКККіМ, УБА. – К., 2003. – 100 с.
15. *Кушнарєнко Н., Шевченко І.* Бібліотечна справа та відкритий доступ до інформації в США // Вісн. кн. палати. – 2000. – № 12. – С. 8–11.
16. *Меленевская Э. Д.* Ассоциация специальных библиотек США: история, структура, основные направления деятельности // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1989. – № 12. – С. 20–24.
17. *Олейник О.* Развитие публичных библиотек Соединенных Штатов Америки (конец XIX–XX вв.) // Бібл. форум України. – 2003. – № 1. – С. 39–40.
18. *Пашков О.* Бібліотеки та Інтернет: надання віддаленого доступу до інформації у США // Бібл. планета. – 2001. – № 2 – С. 27.
19. *Паškова В.* Бібліотечне обслуговування громадян з фізичними та психічними обмеженнями у США // Наук. праці НБУВ. – К.: НБУВ, 2002. – Вип. 9. – С. 611–619.
20. *Паškова В. С.* Бібліотечні асоціації та проблеми вивчення історії бібліотечної справи, книги і бібліографії // Публічні бібліотеки: сучасність і майбутнє. – К., 1997. – С. 73–75.
21. *Паškова В.* Видавнича діяльність національних бібліотечних асоціацій // Вісн. кн. палати. – 2004. – № 2. – С. 3–5.
22. *Паškова В.* Глобальна інформація для кожного читача: Щорічна конференція Американської бібліотечної асоціації. // Вісн. кн. палати. – 1998. – № 7. – С. 27–29
23. *Паškова В.* Доступ до Інтернету в публічних бібліотеках США: дослідження 1998 // Бібл. планета. – 1998. – № 2. – С. 32–34.
24. *Паškова В. С.* Інтелектуальна свобода та доступ до інформації в бібліотеках: зарубіжний досвід / Укр. бібл. асоц. – 2-ге вид., доп. – К., 1986. – 70 с.
25. *Паškова В.* Міжбібліотечний абонемент: досвід США та Канади // Бібл. планета. – 2000. – № 2. – С. 20.

26. *Пашкова В. С.* Національні бібліотечні асоціації: виникнення та еволюція діяльності. – К.: Кн. палата України, 1997. – 183 с.
27. *Пашкова В.* Роль національних бібліотечних асоціацій в розробці та удосконаленні бібліотечно-інформаційного законодавства: зарубіжний досвід // Вісн. кн. палати. – 1997. – № 8. – С. 9–11.
28. *Пашкова В.* Періодичні видання національних бібліотечних асоціацій // Бібл. планета. – 2001. – № 2. – С. 29–31.
29. *Пушкова С. В.* Деятельность Американской библиотечной ассоциации в поддержку библиотек и библиотекарей США // Библиотеки за рубежом 2004: Сборник. – М.: Рудомино, 2004. – С. 9–32.
30. *Пушкова С. В.* Публичные библиотеки США в зеркале статистических наблюдений // Библиотеки за рубежом / ВГБИЛ. – М., 2002. – С. 7–20.
31. *Пушкова С. В.* Основные принципы библиотечного обслуживания и основы профессиональной этики библиотекарей в США // Библиотека и закон: Справочник. – Вып. 9. – М., 2000. – С. 303–307.
32. Про проект Національного формату представлення бібліографічних даних УКРМАРК // Бібл. вісник. – 2003. – № 5. – С. 19.
33. *Стрішенець Н.* Бібліотека Конгресу США: основні етапи розвитку // Бібл. вісник. – 2000. – № 5. – С. 12–17.
34. *Стрішенець Н.* Президентські бібліотеки США: історія та досвід функціонування // Бібл. вісник. – 2001. – № 6. – С. 31–39.

Також використані матеріали сайтів, посилання на які подаються у тексті книги.

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	3
ВСТУП	4
БІБЛІОТЕЧНІ АСОЦІАЦІЇ США ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ	6
Американська бібліотечна асоціація American Library Association (ALA)	6
Асоціація бібліотек коледжів і науково-дослідних установ Association of College&Research Libraries (ACRL)	12
Асоціація спеціальних бібліотек Special Libraries Association (SLA)	13
РОЗВИТОК БІБЛІОТЕК РІЗНИХ ТИПІВ	16
Університетські бібліотеки	16
Бібліотечні фонди	17
Обслуговування читачів	21
Управління бібліотекою, фінансування, персонал	26
ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ	32
Бібліотечні фонди	34
Бібліотечне обслуговування	34
КООПЕРАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК	37
БІБЛІОТЕЧНА ОСВІТА	42
МОРТЕНСОН-ЦЕНТР І МІЖНАРОДНІ БІБЛІОТЕЧНІ ПРОГРАМИ	46
The C. Walter and Gerda B. Mortenson Center for International Library Programs	46
ЛІТЕРАТУРА	48
З М І С Т	51

Бібліотека штату Іллінойс (Illinois State Library)

Бібліотека Карнегі м. Пітсбурга (Carnegie Library of Pittsburgh).

Бібліотека Мілнер Іллінойського університету (Milner Library Illinois State University).

Кімната для занять студентів та комп'ютерний зал у бібліотеці Амес Іллінойського Вестлейн університету (The Ames Library of Illinois Wesleyan University)

Комп'ютерний зал у бібліотеці Амес Іллінойського Вестлейн університету (The Ames Library of Illinois Westleyan University)

Бібліобус публічної бібліотеки м. Шампейн (Champaign Public Library)

Бібліотечне свято “Запрошуємо до читання всіх американців”
 (“Welcome to Read Across America”)

Українці м. Чикаго збирають книжки в Україну для бібліотек.

Науково-популярне видання

БАШУН Олена Володимирівна, канд. пед. наук

**БІБЛІОТЕКИ США:
ПОГЛЯД УКРАЇНСЬКОГО ФАХІВЦЯ**